

▷ SZÖVEG: BARDÓCZ ATTILA

HAWAII VULKÁNOK ÉS MÍTOSZOK

Néhány éve az egyre erősödő kitöréseivel világszerte címmoldalakra kerülő, immár lakott területeket is fenyegető (mellesleg már 1983 óta folyamatosan aktív) Kilauea tűzhányó megdermedt lávanyelvein kóboroltam. A figyelmeztető szavakra fittyet hányva (mit nekem helyi babonákl!), zsebre tettem egy kis darab fényesen feketéllő lávadarabot. Jól fog majd mutatni idehaza az Izlandról hazahurcolt bazaltgyűjtemény mellett a polcon... Ottani barátaim feldúltan próbálták megértetni velem, hogy a szigeteket felépítő kőzetek Pele istennő tulajdonát képezik, aki haragjában akár a világ túlsó végén is szerencsétlenségek sorát zúdítja a tolvajokra! Nem nehéz utánanézni, hogy évente turisták százai postázzák vissza a szuvenírként hazavitt kődarabokat a szigetekre. Mindhiába...

FOTÓ: HENNER DAMKE ©SHUTTERSTOCK.COM

KATLANSZÍNEK

FELHŐK KÚSZNAK BE A 3000 MÉTERIG EMELKEDŐ MAGASLATOKBAN TETŐZŐ HALEAKALA – KRÁTERNEK NEVEZETT – SZÍNPOMPÁS, NAGY MÉLYEDÉSÉBE. AMI VALÓJÁBAN NEM IS KRÁTER, NEM KITÖRÉSI KÖZPONT, DE MÉG CSAK NEM IS KALDERA, HANEM VÖLGYKATLANOK ÖSSZEOLVADÁSÁVAL KELETKEZETT ÓRIÁSI, 11 KILOMÉTER ÁTMÉRŐJŰ MEDENCE

FOTÓ: USGS

A következő években üldözni kezdett a balserencse. Kisebb balesetek, egy komolyabb lakáskár és egyéb kellemetlenségek jelezték, hogy a tűzhányók hawaii istennője valószínűleg a nyomomra bukkant. Eleinte nem kötöttem össze az eseményeket az ellopott lávadarabbal, de idővel a „biztos, ami biztos” elve a racionalizmus fölé kerekedett, és a kis kődarab egy buborékos borítékba zárva megkezdte hazaújtát a Hawaii-szigetekre.

Eleinte nem kötöttem össze az eseményeket az ellopott lávadarabbal, de idővel a „biztos, ami biztos” elve a racionalizmus fölé kerekedett, és a kis kődarab egy buborékos borítékba zárva megkezdte hazaújtát a Hawaii-szigetekre.

PELE, A TŰZHÁNYÓK VÁNDORLÓ ISTENNŐJE

Pele egy tengerjáró kenun a mitikus őshazából érkezett a Hawaii-szigetekre testvéreivel. Vezetőjük idősebb bátyjuk volt, aki cápa alakjában mutatta az utat. Pele, miután nővére, Namakaokahai elűzte őt Kauai szigetéről, Maui szigetére költözött. Később kénytelen volt ezt is elhagyni, és továbbutazott Hawaii szigetére.

A legendák világának történetei itt meglehetősen hasonlókat mutatnak az elmúlt évmilliók geológiai történéseivel. A Hawaii-szigetek legidősebb tagját, Kauai szigetét felépítő bazalt kora 5 millió évre tehető, míg a ma is aktív vulkáni tevékenységű Hawaii szigete mindössze egymillió éve emelkedett a Csendes-óceán hullámai fölé. A tűzhányók istennője tehát ténylegesen szigetről szigetre vándorolva alkotta meg Hawaii paradicsomi világát.

A Csendes-óceán közepén, Hawaii szigete alatt található az a geológiai „forró pont” (hot spot), amelynek köszönhetően az óceán északnyugati irányba mozgó aljzatán tűzhányók hosszú sora alakult ki. Itt az északnyugat–délkelet irányú vulkáni láncolat nyolc legfiatalabb tagja szakítja át a végtelen, kék víztükröt. A nyolc sziget

A nyolc sziget (Niihau, Kauai, Oahu, Molokai, Lanai, Maui, Kahoolawe és Hawaii) jelképe nyolc vízszintes sáv képében az állam lobogóján is visszaköszön.

(Niihau, Kauai, Oahu, Molokai, Lanai, Maui, Kahoolawe és Hawaii) jelképe nyolc vízszintes sáv képében az állam lobogóján is visszaköszön. Hawaiiától délkeletre, a hullámok örök mozgásában lévő felszíne alatt azonban már új sziget születik, a Loihi, melyet bár még unokáink sem fognak látni, ám becslések szerint kevesebb, mint

százezer év múlva elérheti majd az óceán felszínét.

A jelenleg is aktív Hawaii-sziget arculatát öt vulkáni kúp (Kohala, Hualalai, Kilauea, Mauna Kea és Mauna Loa) formázta, összeforrásukkal pedig a vulkáni lánc legnagyobb területű szigete jött létre. A legimpozánsabb tűzhányó, a Mauna Kea (hawaii nyelven Fehér Hegy) 4205 méter magas termetével Pele istennő remekműve. Az óceán aljzatától mért magassága eléri a 10 100 métert is, így tulajdonképpen a Föld legnagyobb vulkáni kiemelkedése!

Január elsején, újév hajnalán már a Mauna Kea és a szomszédos Mauna Loa (Hosszú Hegy) közötti nyeregéből kanyarodunk rá az egyre meredekebben emelkedő serpentinre. Jarművünket a 2800 méteren található látogatóközpont parkolójában hagyjuk, és nekivágunk a hegynek. A tűzhányó palástjának vörös sziklavilágában kígyózó ösvényen senki sincs kettőkön kívül, és hamarosan a társam is feladja. A tengerszintről való indulás hatásai lassanként kezdenek megmutatkozni, és agyam minden egyes lépésnél dobpergéssel tiltakozik a továbbmenetel ellen, az oxigénmolekulákat pedig egyenként kell kivadásznom a tüdőm számára, de végül ott állok a Mauna Kea csúcán. Magasan a felhőóceán fölött mámorosan szívom magamba a látványt.

A KILAUEA LÁVATAVA

EZEN A 2014. FEBRUÁR 1-JÉN KÉSZÜLT KÉPEN A KILAUEA LÉPCSŐZETES BELSEJŰ KRÁTERÉNEK FENÉKÉN FORRÓ LÁVÁTÓ HULLÁMZIK. A SZÉLES PAJZSVULKÁN TETEJÉN NYÍLÓ KRÁTERRENDSZER DINAMIKUSAN VÁLTOZÓ HELYSZÍN, HATALMAS BEROGYÁSOK ÉS KIEMELKEDÉSEK KÍSÉRIK FEJLŐDÉSÉT, ENNEK HATÁSÁRA IDŰNKÉNT A FELSZÍNE IS MEGJELNIK AZ IZZÓ ANYAG. AZ IDEI LÁVANYELVEK VISZONT NEM INNEN INDULTAK, HANEM A VULKÁNI LEJTŐ HASADÉKAIBÓL

PUSZTÍTÓ LÁVANYELVEK

A KILAUEA KELETI TÖRÉSRENDSZERÉNEK HASADÉKAIBÓL INDULT IZZÓ LÁVAFOLYAMOK BOZÓTOSOKAT, FARMOKAT ÉGETNEK FEL, BURKOLNAK BE FRISS OLVADÉKKAL, MAJD KÖZETANYAGGAL. A 2018. MÁJUS 19-I (FELSŐ) FELVÉTELEN A KÉP FELSŐ-KÖZÉPSŐ RÉSZÉ IRÁNYÁBÓL ÉRKEZIK A SZÉLESEN SZÉTERÜLŐ LÁVA. AZ ALSÓ FELVÉTELEN A KÉPEN JOBBRÓL BALRA MOZGÓ LÁVA FŐ FOLYAMA ELKERÜLI A HÁZAKAT, DE A PEREMI TERJESZKEDÉSE SZINTE KÖRBEVESZI A FARMOT – BEFEDVE A NÖVÉNYZET TÚLNYOMÓ RÉSZÉT. A HELYIEK NEM ILYEN TÉRKÖVEZÉSRE VÁGYTAK...

FOTÓ: USGS

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
BARDÓCZ ATTILA

TREND FM 94.2
Gazdaság és Kultúra

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

FOTÓ: BARDÓCZ ATTILA

AHINAHINA

AZ ANGOLUL TALÁLÓAN EZÜSTKARDNAK (SILVERSWORD) NEVEZETT NÖVÉNY LEVELEI. NAGYOBB MAGASSÁGBAN A HIDEG ÉS A SZÁRAZSÁG ELLEN IS VÉDEKEZNI KELL AZ ÉLŐLÉNYEKNEK – EZT A LEGCÉLSZERŰBB TESTFELÉPÍTÉSSEL ÉRIK EL

HALEAKALĀ, A NAP HÁZA

Maui szigetén, a „Nap Házának” küszöbén, a Haleakalā legmagasabb pontjára épített csillagvizsgálók szomszédságában izgatott tömeg várja a Nap ébredését. Sötét van még, de a végtelenbe hullámzó felhődunyha alatt már mocorog a Nap.

A sziklák komor feketéje szinte észrevétlenül szelídül lilává, majd színek sokasága lobog végig a „kráter” mélyében. Az éjszakával együtt eltűnnek a felhők is, és az óceán vizén szétterülő párából sejtelmesen emelkedik ki a szomszédos Hawaii szigetének három büszke óriása: a Mauna Loa, a Mauna Kea és a Hualālai.

A Haleakalā Nemzeti Park engedélyével legfeljebb három napot lehet eltölteni a „kráter” szürreális világában, ám a turisták többsége, miután végigborzongott egy napfelkeltét, visszamenekül a bérelt autó nyújtotta kényelembe, és sietősen legurul a tengerpartra. Mi nekivágunk a nagyrészt endemikus páfrányfajokkal (többek között a kétségkívül egzotikus nevet viselő 'ama'uma'u példányaival) szegélyezett ösvénynek, amely hosszan kanyarog a néhol szinte függőleges „kráterfalon”. Alattunk a „kráter” feneké-

Legfeljebb három napot lehet eltölteni a kráter szürreális világában, ám a turisták többsége, miután végigborzongott egy napfelkeltét, visszamenekül a bérelt autó nyújtotta kényelembe, és sietősen legurul a tengerpartra.

A FELHŐK FELETT

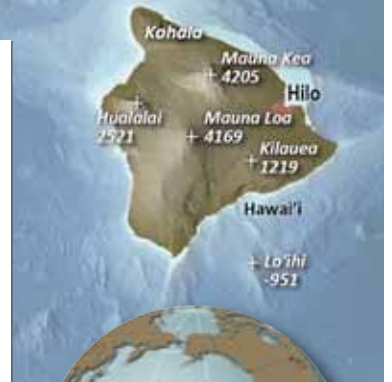
A 10 KILOMÉTER VASTAGSÁGÚ, ÓRIÁS VULKÁNPAJZS TETEJÉN, HAWAII SZIGETÉN. AZ OBSZERVÁTORIUMCSOPORT ELSŐ TAGJAIT FÉL ÉVSZÁZADA TELEPÍTETTÉK 4000 MÉTER FÖLÉ. ÉS MA MÁR EGY 200 HEKTÁRNÁL IS NAGYOBB, KIFEJEZETTEN CSILLAGSZATI RENDELTETÉSŰ ZÓNÁT TARTANAK FEL SZÁMUKRA (A CIKK KEZDŐKÉPÉN IS EZ A TERÜLET LÁTHATÓ). KIVÁLASZTÁSÁBAN ALAPVETŐ INDOK VOLT A JÓ MEGKÖZELÍTHETŐSÉG, A NAGY MAGASSÁG, A SZÁRAZSÁG, AZ ALACSONY FÉNYSZENNYEZÉS, A KEDVEZŐ IDŐJÁRÁS

nek kopár világa azokat a mondabeli időket idézi, amikor Napunk még sokkal sietősebben vonult végig égi pályáján.

Akkoriban – tartja a legenda – a sziget névadója, a Maui nevet viselő óriás édesanyja kapakészítéssel foglalkozott, ám a nappalok rövidege rendkívül megnehezítette a munkáját. A különböző fák puha kérgéből lapos köveken mángorlófával textilfinomságra sulykolt, nedves kapának nem volt ideje megszáradni. Maui egyik hajnalban megleste La napisten ébredését, és kókuszháncsból font kötélét a napsugarakra hajtva a sziklákhöz kötözte őt, majd azzal a feltétellel engedte szabadon, hogy La elegendő napfényt és időt szolgáltasson az anyja által készített kapa számára. A szigetet uraló tűzhányó azóta viseli a „Nap Háza” nevet.

A „kráterben” épült három kis turistaházat poros, néhol kissé nehezen követhető ösvényhálózat köti össze. A Holua-ház környékének színes kopárságában egy ezüstösen csillogó, ritka szépségre, a veszélyeztetett és csak a Hawaii-szigeteken megtalálható 'ahinahina törékeny gömbbe hajló, pozsgás leveleire lelünk. Azután még egy találkozás: a csillagfényes éjszaka után egy nēnē (hawaii lúd) ideges sziszegésére ébredünk. Néhány jóízű fűcsomóval végül sikerült lekenyerezni, majd a „krátert” ismét átszelve búcsút intünk a Nap néhol marsbeli tájat idéző házának.

FOTÓ: HENNER DAMKE ©SHUTTERSTOCK.COM

FOTÓ: USGS

„AZ ÚT LEZÁRVA”

A HÍG BAZALTLÁVAFOLYÁSOK GYAKRAN VISZONYLAG VÉKONY RÉTEGBEN TERÜLNEK SZÉT – ITT ÉPP EGY ÚTON – MASSZÍV KÖZETRÉTEGKÉNT HAWAII SZIGETÉNEK DÉLI PARTVIDÉKÉN

FORRÓ FÜRDŐ

A KILAUEA KELETI TÖRÉSRÉNSZERÉNEK 8-AS SZÁMÚ HASADÉKÁBÓL ÉRKEZŐ LÁVA ÉPP ELÉRI A KAPOHO-ÖBLÖT (2018. JÚNIUS 4.). MÍG A SZÁRAZFÖLDI RÉSZEN A FÁK, A BOZÓT ÉS A HÁZAK ÉGÉSÉBŐL SZÁRMAZÓ FÜST JELÖLI A LÁVA ÚTJÁT, A TENGER SZEGÉLYÉN MÁR A GŐZFELTÖRÉSEK URALJÁK A TEREPET

HALOA: TESTVÉREK SZIMBIÓZISBAN

Az ősi istenek és isteni ősök korának hajnalán az ég urának csodaszép lánya, Ho'ohokulani egy gyermeket hozott a világra. Az újszülött a Haloa nevet kapta, aki különös, nem emberi formában, élettelenül hagyta el anyja méhét. Édesanyja eltemette a házfal tövébe, és idővel a sírhelyen szárba szökken az első kalo (ismeretebb nevén taro), a polinéz népek egyik alapvető ételismiszerét biztosító növény. Később Ho'ohokulani világra hozta második gyermekét is, akit szintén Haloának nevezett el.

A hawaii nép hagyományosan a másodszületett Haloától eredezteti magát, és egyedülálló kapcsolatot tulajdonít az ősi testvérpárnak, kölcsönösen táplálják és óvják egymást, egyfajta szimbiózisban élnek. Az elsőszületett Haloa életfeltétele testvére, a másodszületett Haloa és leszármazottai által biztosított termőföld és víz; cserébe táplálja a szigeteket benépesítő embereket.

A hawaii nép hagyományosan a másodszületett Haloától eredezteti magát, és egyedülálló kapcsolatot tulajdonít az ősi testvérpárnak. Kölcsönösen táplálják és óvják egymást, egyfajta szimbiózisban élnek.

SZÖRFLECKÉK

A VILÁGSZERTE NÉPSZERŰ SPORT EREDETÉT A HAWAII-SZIGETEKEN KELL KERESNI. KELLEMES VÍZHŐFOK, SZÉLES ÉS MAGAS HULLÁMFRONTOK, SZÁGULDÁS. JOBBAN BELEGONDOLVA AZ ALPESI SÍLESIKLÁS ÉDESTESTVÉRE...

KÉSZÜL A POI ▼

BIZARR LÁTVÁNY, ŐSI ÉLELMISZER. NAGY ADAG PA'IAI FORMÁLÓDIK DANIEL GYAKORLOTT KEZE ALATT

A házi készítésű poi – a megkérdőjelezhető higiéniai háttéré miatt – a Hawaii Állam Egészségügyi Minisztériumának feketelistájára került, de a hivatallal vívott többmenetes csörtéből végül ő került ki győztesen: kiharcolta a poikészítés hagyományos módjának a „szellemi kulturális örökség” címet.

BARDÓCZ ATTILA
RAJZ ÉS FÖLDRAJZ SZAKON VÉGZETT, A SZEGEDI MADÁCH IMRE MAGYAR-ANGOL KÉT TANÍTÁSI NYELVŰ ÁLTALÁNOS ISKOLA TANÁRA, A HEGYEK, A TERMÉSZET ÉS AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG RAJONGÓJA

Daniel Anthony portáján kora reggel óta lázas munka folyik. Amint be-toppanak, az én kezembe is kést meg egy megtermett kalogumót nyomnak. A feladat: lehántani a puhára párolt gumó külső, sötét színű rétegeit, majd egy erre a célra kialakított, sekély mélyedéssel ellátott deszkán fekete bazaltból – természetesen Pele istennő engedélyével – formatervezetre faragott mozsártörővel összemorzsolni azt. Az így kapott, pa'i'ai-nak nevezett, lilás színű pépet víz fokozatos hozzáadásával addig kell gyúrni-dögönyözni, tovább hígítani, míg el nem éri a sűrű, tejfölszerű állapotot. Ezt a semmi máshoz nem hasonlítható ízvilággal rendelkező ételismiszeret poi-nak nevezik, és a régi időkben rendkívül fontos szerepet töltött be a szigetek őslakóinak étrendjében.

Az egész napon átívelő, kalákában végzett munka során Daniel mesél. Korán kiábrándult a tömegkultúrából, és a hawaii hagyományok és a környezettudatosság felé fordult. A házi készítésű poi – a megkérdőjelezhető

higiéniai háttéré miatt – a Hawaii Állam Egészségügyi Minisztériumának feketelistájára került, de a hivatallal vívott többmenetes csörtéből végül ő került ki győztesen: kiharcolta a poikészítés hagyományos módjának a „szellemi kulturális örökség” címet. Az elmúlt években számtalan fórumon mutatta be az immár életvitelszerűen űzött módszert, fiatalok százait inspirálva a gyökerekhez való visszatérésre és a fenntartható fejlődés fontosságának felismerésére.

Az esti poikóstoláshoz és beszélgetéshez felesége és három kislánya szolgált hamisítatlan helyi háttérrel – otthon a szigeteken általánosan elterjedt angol nyelv helyett kizárólag a polinéz nyelvcsaládhoz tartozó hawaii nyelvet használják. És aztán a nap végén – hogy a meglepetésekben és különlegességekben amúgy is bővelkedő helyszín még emlékezetesebb maradjon – teljesen váratlanul ér életörténetének csattanója: a büszke hawaii hagyományörző mosolyogva árulja el, hogy az ő ereiben valójában egy csepp nem sok, annyi hawaii vér sem folyik, ellenben a nagypapja még Budapesten született...